

Obstaja pa pridna in utrjena čebela, taka je kranjska ...

V zadnjih mesecih smo pogosto brali in poslušali o kranjski čebeli. V njen bran, da je naša, so bili uporabljeni dobri in pravi strokovni argumenti, niso pa manjkali niti drugačni. Verjetno bi bilo pri tem v korist in tudi zanimivo vedeti, kdaj se je pojavilo njeno ime in kdaj je bila priznana.

PROF. DR. ANDREJ ŠALEHAR
zaslužni profesor

Prvo poimenovanje kranjska čebela je zapisano najprej v nemškem jeziku kot *Krainische Biene* v članku *Aus Unterkrain*, ki ga je leta 1857 v *Bienen-Zeitung* objavil Emil Roschütz, veliki čebelar iz Podsmreke pri Višnji Gori; nastopa pod različnimi priimki: Roschütz, Rothschütz, Rožič. V članku piše: »... Obstaja pa pridna in utrjena čebela, taka je kranjska...«. V uredniškovem pripisu pod črto beremo: »Prijazno priložene čebele so bile žal strte (popoln prah), tako da presoja, če je kranjska čebela z italijansko identična ali ne, ni bila mogoča. Ponovite zaradi tega svojo pošiljko, če je mogoče z živimi primerki, čim preje in pošljite take Dzierzonu ali Berlepschu, ki je hitreje dosegljiv z železnico, da bo zanimivo vprašanje takoj odločeno.«

Zapisi pred to objavo opisujejo kranjsko čebelo, vendar je neposredno ne poimenujejo. Pri Valvazorju (*Slava vojvodine Kranjske*, 1689; prevod 1989) lahko o njej sklepamo iz opisa, ko poudarja njeno pogosto rojenje. Zapisal je: »Često roji panj dvakrat, trikrat, da, celo štirikrat, zakaj čebele imajo v enem poletju trikrat ali štirikrat mlade, a prvi kakor drugi novi panj da spet mladice, tako da dobijo iz enega panja šest ali sedem novih, tu in tam pa komaj enega ali nobenega.« Janša (*Popolno podučenje*, 1775; prevod Rojina 1906) opisuje barvo naših

čebel: »Najbolj znane med njimi so navadne čebele, ki jih je največ. Te so med drugim najmanjše in imajo peplnato sivo dlako; če to izgube, so videti črnkaste.« Jonke (*Ilyrisches Blatt*, 1847) je v opisu naših čebel poudaril zgodnje in pogosto rojenje in da imajo pred vsemi drugimi največji prinos medu: »V tej deželi rojijo čebele ne samo najbolj zgodaj in najpogosteje, ampak prinesejo izmed vseh ostalih največ medu.«

Velik odmev

Roschützeva objava (1857) je močno odmevala. Veliko, posebno prvih odzivov je bilo odklonilnih. V knjigah, tiskih in serijskih publikacijah smo sledili objave o kranjski čebeli od leta 1857 do leta 1879, ko je Pollmann objavil knjigo *Werth der verschiedenen Bienenrassen und deren Varietäten, bestimt durch Urtheile namhafter Bienenzüchter (Vrednost različnih čebeljih pasem (ras, podvrst) in njihovih različic, določena po presoji uglednih čebelarjev)*. V njej je kranjska čebela dobila dokončno priznanje. O knjigi so še isto leto poročale tudi Bleiweisove Novice (1879), ki so zapisale: »Kranjski čebeli je baron Rothschütz v Smereku na Dolenjskem tak imeniten glas pridobil, da se v najnovejši čebelarski knjigi dr. Pollmanna *Werth der verschiedenen Bienenrassen in prvo vrsto čebel stavi*.«

Za razumevanje dogajanja s kranjsko čebelo je treba omeniti, da so bile takrat zelo v modi italijanske čebele, ki so jih po letu 1853 za iz-

Foto Janez Gregori

KRANJSKA ČEBELA APIS MELLIFICA CARNICA

boljšanje lokalnih populacij čebel priporočale tedanje posebno nemške in poljske čebelarske avtoritete. Tako je bilo veliko odzivov na Roschützevo objavo v smislu, da so čebele, ki jih je opisoval, pravzaprav italijanske. Po morfoloških lastnostih bi jim morda v nekaterih primerih celo deloma pritrtili, ker so se tudi v tistem času mešale populacije kranjske in italijanske čebele. Čebelarji so poznali posledice tega mešanja in o njem nazorno piše Pernišek (*Slovenski tednik*, 1874). Vendar je imela naša kranjska čebela še številne druge lastnosti: mirnost, pridnost, krotkost, zgodnja in pogosta rojivost ter donosnost, ki so jih kmalu spoznali in potrdili številni tuji čebelarji.

Prezrti baron Roschütz

Posebno dobro je kranjsko čebelo poznal tudi baron Roschütz, ki je bil zelo razgledan in izobražen na področju čebelarstva (njegovim knjigi o čebelarstvu iz leta 1875 je dodana bibliografija tedanjega čebelarskega slovstva 129 knjig in 14 serijskih publikacij). Znanje mu je omo-

gočalo, da je napisal o kranjski čebeli številne in poglobljene strokovne članke. S strokovnimi argumenti se je v objavah uspešno uprl kritikam, pogosto popolnoma brez podlage ali celo žaljivim. Na njegov zapis v prvem članku leta 1857, da ga ni pčila še nobena čebela in je želel s tem poudariti mirnost kranjske čebele, so se nekateri odzvali z norčevanjem in celo razglasili, da ni čebelar. Posebne zasluge ima za širjenje kranjske čebele in za čebelarjenje z njo. Na gradu Podsmreka je imel velik čebelnjak in delavnico za izdelavo čebelarske opreme in orodja. V letu 1868 je ustanovil tako imenovani *Krainer Handelsbienenstand*, s katerim je odprl pot kranjski čebeli v Evropo in drugam po svetu (Amerika). Kupce je prosil, da mu pisno sporočajo, kako so se obnesle, kako so se prilagodile novemu okolju, kako so rojile, koliko medu so nabrale in druga opažanja. Za leto 1868 je objavil 50 poročil, ki smo jih odkrili v Narodni in univerzitetni knjižnici v delu: *Roschütz, Emil. 50 Berichte aus der Oesterreichisch-ungarischen Monarchie so wie aus Nord- und Süddeutschland über die Krainer Biene 1868*. Po spletnih katalogih smo tudi ugotovili, da je naslednje leto izšla podobna objava: *Roschütz, Emil. Neue 100 Berichte vom Jahre 1869 über die Krainer Biene aus der österreichisch-ungarischen Monarchie sowie*

aus Nord- und Süddeutschland. Žal samega dela še nismo našli.

Tudi latinsko ime

V knjigah, ki so izšle med letoma 1857 in 1879 – skupaj smo jih pregledali 39 – smo našli na prvi podrobni opis kranjske čebele šele v letu 1868 (*Bienenarten*). Po tem letu pa večina avtorjev namerja kranjski čebeli enako mesto in podroben opis kot za druge podvrste medonosnih čebel. V serijskih publikacijah, tujih in domačih, smo iz tega obdobja našli več kot šestdeset objav, povezanih s kranjsko čebelo. Ena njenih prvih ocen je objavljena v članku *Herwig* v *Bienen-Zeitung* leta 1861, v katerem jo na podlagi svojih dobrih dvehletnih izkušenj priporoča drugim čebelarjem. Omeniti velja tudi avtorje, kot so *Morbiter, Rothe, Lemp, Zy-wansky* in drugi, ki so pri čebelarjenju spoznali kranjsko čebelo in se prepričali o njeni kakovosti ter to zapisali v svojih objavah. Leta 1875 je dr. Pollman v knjigi *Die Honigbiene und Ihre Zucht* opisal kranjsko čebelo in prvič zapisal tudi njeno latinsko ime *Apis mellifica carnica*. Še podrobneje jo je opisal leta 1879 v svoji drugi knjigi *Werth der verschiedenen Bienenrassen und deren Varietäten, bestimt durch Urtheile namhafter Bienenzüchter*. V poglavju z naslovom *Die kranische Biene, Apis mellifica carnica* je na šestih straneh zbral, kaj so o kranjski čebeli pisali *Berlepsch, Dathe, Dzierzon, Rothe, Roschütz* in *Pollmann* (večina objav v *Bienen Zeitung*). S tem je bila kranjska čebela kot avtohtona populacija, ki izhaja iz Podsmreke pri Višnji Gori, tudi dokončno priznana in našla svoje mesto v sistematiki medonosnih čebel, kar potrjuje tudi njeno sedanje latinsko poimenovanje *Apis mellifera carnica*, *Pollmann 1879*. Povedano več kot potrjuje izjemno pomembno in vsestransko vlogo pri priznanju kranjske čebele, ki jo je imel *Emil Roschütz*. Njegovo pionirskemu delu bi moralo slovensko čebelarstvo in država Slovenija posvetiti večjo pozornost.

Dogajanje v zvezi s kranjsko čebelo v času, ko so šli glas in pisana beseda o njej ter ona sama v Evropo in v svet, je predstavljeno v delu *Prispevki k bibliografiji s kratkimi izpiski – KRANJSKA ČEBELA; od Roschützeve objave Aus Unterkrain (1857) do Pollmannove knjige (1879)*. Delo je neposredno dostopno na spletnem naslovu http://genska-banka.bf.uni-lj.si/fileadmin/uploads/BIBLIOG_IZPISKI-AUS_UNTERKRAIN_1857_-_POLLMANN_1879_A_KRONOLOŠKO.pdf. Pripravila in uredila sva ga *Janez Gregori, prof. biol.*, in podpisani. Gradivo smo našli v različnih knjižnicah: Narodna in univerzitetna knjižnica, Slovanska knjižnica in še največ v čebelarski knjižnici Janeza Gollčnika, nekatera pa tudi na boljšem sejmu v Ljubljani. Nekaj, posebno monografij, smo našli v digitalni obliki na spletu in v naši Digitalni knjižnici Slovenije (<http://www.dlib.si/>). Veliko objav smo dobili tudi neposredno iz knjižnic zunaj naših meja, poslane pa so bile v digitalizirani obliki, kar je zelo učinkovito in hitra pot. Veliko objav o kranjski čebeli je novih, do zdaj neznanih. In še jih iščemo.

NASLOVNICA POROČIL O KRANJSKI ČEBELI V LETU 1868

NASLOVNICA POLLMANNOVE KNJIGE IZ LETA 1875

NASLOVNICA POLLMANNOVE KNJIGE IZ LETA 1879